

Ärende: VN/18534/2020

Förslag till regeringens proposition med förslag till lag om Tillgänglighetsbibliotek Celia - arbetsgruppens rapport

Tillgänglighetsbiblioteket Celias ställning och syfte (1 §)

Ni kan skriva utlåtandet i textfältet nedan

SAMS – Samarbetsförbundet kring funktionshinder tackar för möjligheten att kommentera förslaget till regeringens proposition med förslag till lag om Tillgänglighetsbibliotek Celia. SAMS kommenterar rapporten och utkastet utgående från ett finlandssvenskt funktionshinder-, människorätts- och likabehandlingsperspektiv, utgående från våra målgruppers behov och samhälleliga förhållanden.

Syftet är väl artikulerat. Celias ställning som sakkunnig kommer att accentueras i och med implementeringen av tillgänglighetsdirektivet. SAMS anser att Celia kan spela en viktig roll som sakkunnig i fråga om tillgängliga och universella lösningar, vilket bör vara målsättningen med tillgänglighetsdirektivet. Samtidigt måste också Celias nuvarande roll som producent av tillgängligt material förstärkas och tryggas.

SAMS anser att utvidgande av målgruppen från endast synskadade till alla med någon slags läsnedsättning är välkommet och i enlighet med funktionshindersonkonventionens anda om att fokusera på behoven, snarare än diagnosen.

Bibliotekets uppgifter (2 §)

Ni kan skriva utlåtandet i textfältet nedan

Celias ställning som sakkunnig kommer att accentueras i och med implementeringen av tillgänglighetsdirektivet. SAMS anser att Celia kan spela en viktig roll som sakkunnig i fråga om tillgängliga och mera universella lösningar, vilket bör vara målsättningen med tillgänglighetsdirektivet. Samtidigt måste också Celias nuvarande roll som producent av tillgängligt material förstärkas och tryggas.

SAMS understöder förslaget om att tillgänglighetsbiblioteket Celia skulle också ha en tydlig roll i att främja jämlika möjligheter till läsande och utveckling av läsfärdigheter. Med en dylik inskrivning kan flera språkliga minoriteter betjänas bättre och samtidigt kan den kognitiva tillgängligheten beaktas effektivare i den framtida verksamheten exempelvis med tanke på lättläst material.

Avgiftsfrihet (3 §)

Ni kan skriva utlåtandet i textfältet nedan

SAMS understöder förslaget som är i linje med normalitetsprincipen – en funktionsnedsättning ska inte leda till mera kostnader än vad personer utan funktionsnedsättning skulle ha i motsvarade situationer.

Användningsregler och användnings- och låneförbud (4 § och 5 §)

Ni kan skriva utlåtandet i textfältet nedan

SAMS understöder Celia bibliotekets möjligheter att själv utforma regler. Sanktionerna i användnings- och låneförbudet verkar skäliga och balanserade. Trots att sanktionerna kan verka skäliga, bör effektiv rättssäkerhet möjliggöras på olika vis. Vanliga förvaltningsprocesser kan vara otillräckliga, ifall de de facto varar längre än själva sanktionen. Det är också viktigt att sanktionerna är tydligt förankrade i lagen.

SAMS vill även uppmärksamma att maximilåneförbudet på 60 dagar skiljer sig från maximilåneförbudet i vanliga bibliotek, som är 30 dagar. Se § 15 i lagen om allmänna bibliotek (29.12.2016/1492) <https://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/2016/20161492#P16>. Det här kan tolkas ställa användare av tillgänglighetsbiblioteket Celia – som då kan antas ha en funktionsnedsättning – i en sämre position än användare av andra bibliotek. Eftersom den ofördelaktiga särbehandlingen då åtminstone delvis kan tänkas bero på användarens funktionsnedsättning, kan regeln tolkas vara potentiellt indirekt diskriminerande och bör därför motiveras betydligt bättre för att vara godtagbar. Lösningen är att sänka maximilåneförbudet till att motsvara det normala 30 dagar, eller alternativt tydligt motivera varför särbehandlingen är godtagbar, nödvändig och förenlig med lagen, t.ex. på grund av behovet att garantera tillgång till tillgängligt material för andra med nedsatt läsförmåga. Det vore också ändamålsenligt att motivera varför inte någon lindrigare form av särbehandling är tillräcklig med tanke på uppfyllandet av proportionalitetskravet.

Någonstans i motiveringarna och/eller i Celias egna regelverk borde också skrivas om möjligheten att i betydligt för snabb takt få tillgång till tillgängliga litteratur, då det är nödvändigt med tanke på garanterandet av lika möjligheter, så som i fråga om inträdesprov till högskolor eller kunskapsintensiva branscher.

SAMS undrar om det behöver skilt preciseras vem som sist och slutligen bestämmer om användningsreglerna. Användningsreglerna är inte exempelvis uppräknande inom direktions eller direktörens behörighet I förarbeten kunde det preciseras att användningsreglerna omfattas av de allmänna verksamhetslinjerna, som direktionen svarar för. Med tanke på rättssäkerhet, bör åtminstone sanktionerna vara tydligt förankrade i lagen.

Samverkan, direktion, direktör och Braille-delegationen (6 §-9 §)

Ni kan skriva utlåtandet i textfältet nedan

SAMS understöder idén om samverkan med övriga bibliotek, skolor och läroverk. Vi välkomnar även att lagen artikulerar möjligheten att samverka med andra sammanslutningar, så som aktörer inom tredje sektorn och funktionshindersfältet. Daghem och förskolor kunde nämnas explicit i den här listan. Det bidrar till en mera fungerande inklusion från ett tidigt skede, vilket är ändamålsenligt med tanke på barnens utveckling. Det här kan vara nödvändigt med hänsyn till jämlikhetsplaner som ska verkställas inom ramen för en delreform av diskrimineringslagstiftningen.

SAMS åberopar vikten av att erbjuda personer med funktionsnedsättningar som använder det svenska språket och de finlandssvenska funktionshindersorganisationer en möjlighet att medverka i direktionen enligt funktionshinderkonventionens stipulationer (artikel 4.3. om rätt till delaktighet i beslut). Samma princip bör tillämpas i fråga om Braille-delegationen.

Nytt namn som föreslås för myndigheten: Tillgänglighetsbiblioteket Celia

Ni kan skriva utlåtandet i textfältet nedan

Nya namnet motsvarar bra bibliotekets nya roll. SAMS understöder namnförslaget Tillgänglighetsbiblioteket Celia, eftersom det bättre beskriver myndighetens verksamhet, målgrupper och expertis. SAMS vill även fästa uppmärksamheten vid att språkligt sett är formen "tillgänglighetsbiblioteket" mera korrekt svenska än "tillgänglighetsbibliotek".

I hemsidans metadata borde det tidigare namnet nämnas, så att Celia hittas via internetsökningar. Hemsidan kunde också ha en historisk beskrivning, vilket skulle underlätta hittandet av sidan samt förståelsen om Celias verksamhet och hur den har utvecklats i takt med de samhälleliga förändringarna.

Övriga anmärkningar om regeringens proposition:

Ni kan skriva utlåtandet i textfältet nedan

Förslaget om att man kan bli kund med egen anmälan om syn- eller läsnedsättning (s. 18, punkt 2..23. i rapporten) väckte diskussion bland våra medlemmar och intressenter. I värsta fall kan det här bredda användarkretsen på ett liknande sätt den mera öppna definitionen av personer i behov av rehabilitering inom rehabiliteringslagstiftningen, vilket sedan har äventyrat tillgången för dem som allra mest är i behov av stödet. Trots denna oro välkomnar SAMS förslaget om egenanmälan varmt efter en helhetsbedömning. Förslaget är i enlighet med FN:s funktionshinderskonvention som utgår från behov och inte från diagnoser. Det är ett steg bort från kontrollfokus, något som personer med

funktionsnedsättning lider av inom många tjänster och livsområden. Förslaget är ändamålsenligt också med tanke på en lättare administration och en minskad tröskel för potentiella användare att ta tjänsten i bruk. Även det att t.ex. läkarintyg inte krävs är ändamålsenligt med tanke på begränsade resurser inom hälsovården. En strängare kontroll kan också leda till godtyckliga gränsdragningar som kan vara orättvisa, och som kan skrämja bort potentiella användare som behöver tjänsterna. Dessa gränsdragningar kan bidra till större mängd besvär i förvaltningsdomstolen.

Risken att personer utan funktionsnedsättning börjar använda (eller missbruka) tjänsterna är enligt oss liten. Allt mer tillgängligt material erbjuds av vanliga bibliotek samt kommersiella aktörer. Således minskar behovet att använda Celias tjänster av dem som inte verkligen behöver dem. Då tillgängligt material produceras skilt av Celia och väntetiden för nytt material kan vara flera månader, bedömer vi att det här inte gör det attraktivt för personer utanför den tilltänkta målgruppen att bruka eller missbruka den här tjänsten. För att minimera risken för missbruk är det viktigt att marknaderna i framtiden, i enlighet med tillgänglighetsdirektivet, producerar och erbjuder tillgängliga litterära produkter utgående från principen om universell design. Om detta förverkligas, kan Celia fokusera på sin roll som sakkunnig i tillgängliga lösningar samt framförallt som aktör som betjänar de grupper som är i behov av mera anpassade, tillgängliga böcker och andra produkter (jmf. tanken om skäligen anpassningar för att trygga likabehandling). SAMS rekommenderar att vanliga bibliotek marknadsför sitt utbud som finns på ett tillgängligt sätt genom olika sinnen.

Sist men inte minst vill SAMS även uppmärksamma, att beroende på hur tillgänglighetsdirektivet förverkligas, så kan den svenskspråkiga befolkningen i Finland i framtiden ha ett särskilt stort behov av Celias tjänster. Det här beror på att svenskspråkiga förlag i Finland underskrider i regel mikroföretags definitionen i tillgänglighetsdirektivet, vilket innebär att dessa då undantas från tillgänglighetskraven på tjänster. Det är otydligt om förlagen ändå omfattas av regleringen för produkter, men med tanke på att allt mera litteratur konsumeras via tjänster så kan det här ändå leda till problem, med tanke på tillgången till tillgänglig litteratur och annat material. Om tillgänglighetsdirektivet således inte uppfyller förväntningarna på universella tillgängliga lösningar på e-böcker på svenska i Finland, kommer behovet för skäligen anpassningar - så som Celias tjänster - att accentueras. Det vore ändå mera ändamålsenligt med tanke på likabehandling att tillgänglighetsdirektivet skulle implementeras på ett sätt som inte placerar svenskspråkiga i en sämre ställning i förhållande till finskspråkiga med liknande tillgänglighetsbehov.

Vartio Elias
SAMS - Samarbetsförbundet kring funktionshinder rf